

Historiantutkijat kokoontuivat Tampereella

Nyt jo kuudennen Historiantutkimuksen päivät pidettiin ensimmäistä kertaa Tampereella 20.–22. lokakuuta 2022. Tapahtuman järjestäjinä toimivat Tampereen yliopiston historian oppiaine ja Suomen Historiallinen Seura. Yli yhdeksänkymmentä työryhmää, joissa kuultiin erillisiä esitelmiä, kokoontui kolmen päivän ajan Tampereen yliopistolla. Vaikka tapahtumassa ei tälläkään kertaa painotettu mitään erityistä teemaa tai aikakautta, sai osallistuja kattavan läpileikkauksen historiantutkimuksen tilasta ja tutkimusaiheiden runsaudesta. Osanottajamäärästä päätellen tapahtuman traditio on vahva – koronavuosista huolimatta, tai ehkä niiden aiheuttaman tapaamisten ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen kaipuun ansiosta. Kun ensimmäisillä Historiantutkimuksen päivillä vuonna 2010 oli noin 250 osanottajaa, oli paikalla nyt noin 400 osallistujaa.

Konferenssin pääpuhujat olivat – esiintymisjärjestyksessä – Maria Ågren, Linda Gale Jones, Simon Sleight ja Pertti Haapala. Uppsalan yliopiston historian professori Maria Ågren esitteli luennoissaan omaa Gender and Work -projektiaan. Projektin selvittää 1550-luvulta saakka työn, sukupuolen ja talouden keskinäisiä leikkauskohtia. Verkon tietopankki on eräs projektin saavutuksista ja se on laajentunut 1880-luvun aineistoihin saakka. Ågren haastoi tutkijoita miettimään tarkasti, millä tavalla kenties annamme metodologian sanella sen, mitä me voimme aineistoiltamme kysyä.

Tutkijoiden käyttöön tarkoitettua verkkotyökalun toteuttaminen osana tutkimusta nousi esiin myös työryhmäesityksissä. Tällaisia tavoitteita esitteli esimerkiksi tutkija Sari Katajala-Peltomaa hankkeeseen Eletty usko keskiajan Suomessa – Levd religion i medeltida Finland. Lähestymistapana eletty usko (lived religion) valottaa uskon ja uskonnon käytäntöjä, kokemusta ja osallistumista. Tutkijoiden (Katajala-Peltomaa, Marika Räsänen, Anna-Stina Hägglund, Sofia Lahti ja Minna Heinonen) näkökulmat antavat hedelmällisen ja kaivatun lisän keskusteluun siitä, ettei ollut vain yhtä, eurooppalaista keskiaikaa, vaan sillä oli myös pohjoinen ulottuvuus.

Yksilöiden kokemus, elämänsäkaari ja paikallinen kulttuuri olivat aiheina myös tutkija Ella Viitaniemen johtamassa hankkeessa Lyhytkestoiset työt ja niiden tekijät osana suomalaista yhteiskuntaa 1600- ja 1700-luvuilla.

■ Kuva 1. Järjestelytoimikunnan puheenjohtaja ja tutkija Ville Vuolanto pitämässä avajaispuhetta.

Projektin tutkijat (Viitaniemi, Tiina Miettinen ja Sofia Gustafsson) analysoivat, millaisia sosiaalisia vaikutuksia erilaisilla työn muodoilla ja pätkätöillä oli niin kaupunki kuin maalaisympäristöissä.

Toinen keynote-luennoitsija professori Linda G. Jones Pompey Fabran yliopistosta puhui otsikolla "The role of homiletics in Muslim, Christian, and Jewish Relations in the Medieval Mediterranean". Professori Jones aloitti luentonsa havainnollistamalla, miten otsikossa mainitut kolme eri kulttuuria ovat alkuperältään samaa eli hellenistisen kulttuurin tuotetta. Toisaalta näiden yhteisöjen erottautumisen keinot, konfliktit ja toiseuden hyväksymien vuorottelivat 1400–1500-luvuilta peräisin olevassa tutkimusaineistossa. Jones totesi, että myös sukupuoli-näkökulma tulee selvästi esille hänen materiaalissaan eli saarnateksteissä. Hän piti huomionarvoisena sitä, että

saarnatekstien laaja aineisto arvio molempien sukupuolien käytöstä tai hartautta.

Kolmas pääpuhuja apulaisprofessori Simon Sleight King's Collegesta pohti urbaanin ympäristön kehittymistä ja muistojen merkitystä kaupunkikuvassa. Olipa kyse sitten kollektiivisista muistoista kuten 11/9 muistomerkeistä, tai henkilökohtaisista merkeistä kuten rakkauten lukoista, ne elävöittävät ja muuttavat ympäristöä sekä ihmisten kokemuksia siitä. Sleight toi esiin historiantutkimuksessakin tärkeän slow research -metodin merkityksen. Kiireetön syventyminen lähteisiin tuo esiin uusia näkökulmia ja oivalluksia. Kyse ei ole työskentelyaikataulujen hylkäämisestä, vaan kiireetön pohdiskelu voi päinvastoin tehostaa tutkijan tuotteliaisuutta.

Historiantutkimuksen päivien lauantain pääpuhuja, emeritusprofessori Pertti Haapala Tampereen yliopistosta pohti "Kokemus ja selitys" -otsikoidussa puheenvuorossaan tiettyjä historiantutkimuksen piirteitä yhteiskuntahistorian kautta. Luennolla luotiin lempeän humoristinen ja itsekritiittinenkin katse historiantutkimuksen olemukseen ja merkitykseen käymällä läpi tieteenalan tietoteoreettisia ja ontologisia perusteita. Haapala pohti historiantutkimuksen paradigman muutosta historiallisen totuuden etsimisestä tulkintoihin ja kertomuksiin sivuten myös Alun Munslown ajatusta siitä, ettei totuudella ole paikkaa menneisyydestä kirjoittaessa. Jos historiantutkimus on yhteisön elämäntapa, tarvitaanko sen kirjoittamiseen aina myös ripaus runoilijan luovuutta

Historiantutkimuksen päivät huipentuivat ensimmäistä kertaa jaettavaan Vuoden historiateko -palkintoon, joka myönnettiin Ylen historia-aiheisille radio-ohjelmille ja podcasteille. Palkintoa olivat vastaanottamassa tekijöiden puolesta historiatoimittajat Harri Alanne ja Virpi Väisänen sekä Yle Radio 1:n ja Yle Areenan puolesta kanavatuottaja Tiina Lundgren.

Laaja kattaus historiantutkimusta työryhmissä

Työryhmissä, joita oli enimmillään yhtä aikaa 15, näkyi historiantutkimuksemme ajallinen ja maantieteellinen laajuus sekä näkökulmien runsaus. Kuten emeritaprofessori Marjatta Hietalan Historiallisen Aikakauskirjan numerossa 4 (2022) raportoimissa kansainvälisen historiantutkijoiden konferenssissa Poznanissa elokuussa, myös Historiantutkimuksen päivien työryhmissä kuultiin uusimmista historiantutkimuksen suuntauksista, kuten monilajisesta historiantutkimuksesta ja tultiin lähelle tutkijoiden itse elämää aikaa ja kokemia ilmiöitä.

Yhteistä pohdintaa historiantutkimuksesta ja sen metodeista tunnutaankin kaipaavan. Perjantai-aamuinen Historiantutkimuksen menetelmät -paneelikeskustelu oli lähes jokaista penkkiä myöten täynnä. Syksyllä 2021 perustettu Lähistoria-lehti järjesti kaksi

työryhmää, joissa aktiivisesti pyrittiin ymmärtämään ja selittämään nykyajassa tärkeiksi nousseita ilmiöitä analysoimalla monipuolisesti niiden historiallisia juuria ja kuinka moneen suuntaan ja pitkälle menneisyyteen ne juontavat. Niissä sivuttiin myös Haapalan luennon teemoja: onko lähiaikoja tarkasteleva historiantutkimus aina muistamista?

Samoja teemoja käsitteli ohjelman ensimmäisenä olleessa ja lienee osittain siitä syystä salin täyteen kerännyt työryhmä, joka kulki otsikolla "Suomen Teiniliitto, 1960–1970-lukujen murros ja historiakuvan muodostuminen". Siellä 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun teini, emeritusprofessori Kimmo Rentola pohdiskeli omaa rooliaan Teiniliitto, vimma ja rakkaus -hankkeessa nuorempien tutkijoiden opastajana, tutkijana ja muisteilijana hankkeen tutkimuskohteena ollessa hänen itselleen merkityksellinen Teiniliitto.

Mennyttä voi katsoa sisältä ja ulkopuolelta, mutta kuten Rentola totesi, se vaatii vaikeidenkin tunteiden läpikäymistä, kuten häpeän voittamista. Ohjaaja Jouko Aaltonen puolestaan puhui työryhmässä historiallisen dokumenttielokuvasta historiakuvan rakentajana, uusintajana ja tuottajana. Tutkija Ville Okkone pohti koulumaailman ja koulupolitiikan politisoitumista ja sen jälkikuvaa, ja väitöskirjatutkija Liisa Lalu avasi teinitoimintaa tyttöjen toimintakenttänä sekä pohti sukupuolittuneen toiminnan muistamisen vaikeutta.

Sukupuolen ja seksuaalisuuden historian tutkimus näkyi työryhmien ohjelmassa laajasti. Seksuaalisuuden historiaa -otsikolla oli jopa kolme eri työryhmää, joissa pohdittiin sukupuolta ja seksuaalisuutta normien purkamisen ja kyseenalaistamisen kautta. Erityisesti Queer-historian teoreettisia ja metodologisia näkökulmia -työryhmässä, jossa puhuivat tutkijat Varpu Alasutari, Saara Hilpinen, Rose-Marie Peake ja Tuula Juvonen, jatkettiin *Historiallisessa Aikakauskirjassakin* käytyä keskustelua sateenkaarihistoriasta ja tutkijoiden heteronormatiivisesta katseesta – sekä laajemmin historian tutkimuksen etiikasta ja siitä, miten menneistä elämästä puhumme. Työryhmää kuuntelemaan tulleet opiskelijat korostivat omissa kommentissaan sen tärkeyttä, että menneisyydestä nostetaan esiin myös ei-normatiivisia henkilöitä ja suhteita sekä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta.

Antiikin historiaa ja tutkimuskentän tilannetta käsiteltiin perjantain sessioissa. Eri yhteiskuntaluokkien naisten identiteetti, toimijuus ja näkyvyys sekä arjen esinekulutturia valaisevat esimerkit olivat tutkijoiden aihepiireinä. Suomen Rooman instituutin, Villa Lanten johtaja Ria Berg nosti esiin korujen ja erityisesti ranne- renkaan sosiaaliset käyttökontekstit ja erilaiset tulkin- nat. Vaikkei klassillisen arkeologian oppituolia olekaan yhdessäkään Suomen yliopistossa, sen merkitys on aivan valtava antiikintutkimukselle ja tieteenalan kehittymiselle ja edistämiseksi. Suomalaisten tutkijoiden

parissa merkittävänä painopisteenä ollut epigrafinen tutkimus on edelleen keskeisessä asemassa esimerkiksi tutkija Marja-Leena Hännisen ja Outi Sihvosen tutkimuksessa. Hännisen antiikin Ostian satamakaupungin epigrafinen aineisto on runsas, eikä sitä ole vielä käy-tetty systemaattisesti naisten töiden, arjen sekä näky-vyyden tutkimuksessa.

”Onko antiikin historia jo tehty?” kysyivät tutkijat Elina Pyy, Samuli Simelius ja Kaius Tuori paneelikeskus-telussaan. Vaikka pohdinnassa olivat kysymykset siitä, miten antiikin historian tutkimusta voidaan uudistaa ja onko sen tämänhetkinen olemus kenties hieman krii-siitynyt, samoja kysymyksiä voisi pohtia historianutki-muksen parissa laajemminkin. Millä tavalla tieteenala pystyy uudistumaan, mitä aputieteitä voimme hyödyn-tää ja mitä annettavaa historialla on yhteiskunnalle? Ennen kaikkea on tiedostettava ongelmat liittyen siihen, kenellä on oikeus tulkita historiaa ja miten sitä käyte-tään jatkuvasti lukuisiin eri tarkoituseriin. Keskustelu-jen sisällöt osoittivatkin, että tieteenala on ajassa kiinni ja tutkijakunta omaa hedelmällistä näkemystä.

Historiantutkijoiden kohtaamisia

Maaailmaa yhä kiusaavan pandemian aiheuttamien kokoontumis- ja matkustusrajoitusten sekä Zoom- ja Teams-kokousten jälkeen Historiantutkimuksen päivillä

saattoi aistia tutkijoiden helpottuneisuuden ja ilon kas-vokkaiskeskusteluissa ja kohtaamisissa. Taukojen aikana yliopiston päärakennuksen käytävillä kuului ilahtuneita ja uteliaita tervehdykset sekä vilkkaita keskusteluja.

Tällä kertaa yksi keynote-puhujista, Simon Sleight esiintyi etänä, mutta muuten ohjelma toteutui pääasial-lisesti paikan päällä. Etäosallistumisessa on puolensa saavutettavuuden, ajansäästön, kustannusten ja pääs-töjen puolesta, mutta kohtaamisia tutkijoiden välillä sekä vapaammalla ajalla käydyillä keskusteluja ja niistä mahdollisesti syntyviä ideoita on vaikea toteuttaa etä-tai hybriditapahtumissa.

Tapahtuman epävirallinen osuus oli myös onnistu-nut. Tampereella konferenssivieraita hemmoteltiin mais-tuvien kahvi- ja lounastarjoilujen lisäksi iltaohjelmalla upeissa ympäristöissä. Ensimmäisenä iltana konferens-sin vastaanotto järjestettiin uusrenessanssityylisellä Tampereen Raatihuoneella. Konferenssi-illallista vie-tettiin tunnelmallisella vanhalla Työväentalolla Puisto-tornissa, jossa vieraat saivat nauttia jousikokittelija ja etnomusikologi Pekko Käpin musisoinnista.

Outi Sihvonen, FT Tampereen yliopisto

Liisa Lulu, FM, Väitöskirjatutkija Turun yliopisto

Vuoden 2022 historiateos -palkinto jaettiin Suomalaisilla Historiapäivillä

Vuoden 2022 Historiateos -palkinto on myönnetty prof. Hannu Salmen teokselle *Tunteiden palo: Turku liekeissä 1827*. (Otava) Mukaansa tempaavasti kirjoitettu monita-soinen kertomus Turun palosta, jossa 14000 asukkaan kaupungista 11000 menetti kotinsa ja yliopisto kirjastonsa, tuo esiin katastrofiin liittyvää tunnemaisemaa ja tapahtumien kulkua sekä seurauksia. Myös ulkomai-den lehdistössä käsiteltiin Turun paloa, ja Salmi valot-taa ulkomaisia myötätunnon ilmauksia. Teos osoittaa, kuinka tunteet ja tiedonkulku kietoutuivat toisiinsa. Tulipalo synnytti huhujen vyöryn katastrofin perimmäi-sestä syystä ja aiheuttajasta. Turkulaiseen kokemus-maailmaan lukijan asettumista helpottaa se, että tapah-tumia tarkastellaan yksilöiden kautta. Heidän avullaan Salmi myös piirtää kuvaa kaupungin sosiaalisesta rakenteesta, elinkeinoista ja kulttuurista. Hannu Salmen empaattinen kuvaus ihmisistä katastrofin keskellä tekee oikeutta myös yhteisön vähäisimmille, palosta syytettyä piika Maria myöten.

Kunniamaininnat myönnettiin FT Reetta Hännisen teokselle *Tulisydän: Maissi Erkon kiihkeä elämä* (Otava). Elämäkertatutkimus valottaa vuosina 1872–1936 elä-nyttä poliittisesti ja yhteiskunnallisesti valveutunutta naista, joka on totuttu esittämään miehensä Eero Erkon ja poikansa Eljas Erkon kautta. Kiitossanoissa tekijä summaa tavoitteensa: ”Nyt sinusta, Maissi Erkko, tiedetään muutakin kuin nimesi. Olen koettanut piirtää esiin sinut ja elämäsi kaikkine vivahteineen. Rehellisenä ja kokonaisena, sillä tiedänhän, että sinulle ei kelpaa puolikas.” Hänninen ei esitä Maissi Erkkoa vain kokijana vaan myös toimijana, joka vaikutti aktiivisesti asioiden kulkuun, oli sitten kyse osallistumisesta passiiviseen vastarintaan 1900-luvun alussa, kagaalien toimintaan, perheen luotsaamisesta Amerikan-pakolaisuuden aikana, liberaalien arvojen suoraselkäisestä puolustamisesta myös omaa lähipiiriä vastaan tai päättäväsyydestä pitää Helsingin Sanomat perheen hallussa. Elämänmakuinen teos laajentaa käsitystämme 1900-luvun alun historiasta.